

Agnieszka Lewicka-Zelent

Sprawiedliwość naprawcza w poglądach osób pozbawionych wolności

---

Chowanna 2, 293-313

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Agnieszka Lewicka-Zelent
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Sprawiedliwość naprawcza w poglądach osób pozbawionych wolności

Wprowadzenie

Idea sprawiedliwości naprawczej upowszechniała się wraz z rozwojem wiktymologii, a w związku z tym zwracaniem coraz większej uwagi na trudną sytuację osób pokrzywdzonych. Ważną rolę odegrał również kryzys modelu sprawiedliwości prewencyjno-resocjalizacyjnej¹ oraz sądownictwa². Herman Bianchi twierdził, że już za czasów obowiązywania prawa rzymskiego kompensacja traktowana była jako zasada, a kara – jako wyjątek³. W starożytności i wczesnym średniowieczu osoby pokrzywdzone uzyskiwały status ofiary i mogły w toku postępowania karnego domagać się od sprawcy rekompensaty za doznane krzywdy⁴. Z czasem jednak zaczęła przeważać sprawiedliwość, w której zasadniczą rolę odgrywały sądy. W końcu nastąpił zupełny zanik kar prywatnych na rzecz państwowych, co skutkowało podziałem prawa na cywilne i karne⁵.

¹ A. Muszyńska: *Naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem*. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business, 2010, s. 19.

² A. Zienkiewicz: *Studium mediacji. Od teorii ku praktyce*. Warszawa: Centrum Doradztwa i Informacji Difin, 2007, s. 210 i nast.

³ Podaję za: W. Cieślak: *Nawiązka w polskim prawie karnym*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2006, s. 15.

⁴ A. Muszyńska: *Naprawienie szkody...*, s. 21.

⁵ W. Załęwski: *Historyczne przekształcenia idei kompensacji w ramach odpowiedzialności karnej*. „Palestra” 2002, nr 3–4, s. 48–49; Z. Gostyński: *Karnoprawny obowiązek naprawienia szkody*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1984, s. 17.

Na zmianę kodeksu karnego w aspekcie rekompensaty próbował wpłynąć Enrico Ferri, który w 1921 roku zaproponował zastąpienie kary sankcjami; wśród sankcji miałyby się znajdować środki naprawcze. Według Ferriego, orzeczenie o naprawie szkody należało umieścić w wyroku karnym, a uzyskane od sprawcy odszkodowanie miałyby zostać przekazane na specjalny fundusz udzielający wsparcia ofiarom przestępstw i ich rodzinom. Raffaele Garafalo postulował natomiast, aby państwo domagało się ukarania sprawcy oraz przywrócenia naruszonego porządku. Według Garafala, odszkodowanie powinno przybrać formę grzywny przekazanej osobie poszkodowanej. Niestety żaden z nowatorskich pomysłów nie został wdrożony w życie, a kwestia rekompensaty jako skutku czynu niezgodnego z prawem pozostała w gestii prawa cywilnego⁶.

Od połowy XX wieku coraz częściej podkreśla się miejsce osób pokrzywdzonych w procesie wymierzania sprawcom kar. Przyczyniają się do tego między innymi ogłaszane akty prawa międzynarodowego. W Polsce za przełomowe w zakresie zwrócenia uwagi na interesy ofiar uznaje się przygotowanie Polskiej Karty Praw Ofiary⁷. W Karcie podkreślono prawo ludzi, którzy ucierpieli na skutek dokonanego przestępstwa, do uzyskania restytucji⁸. Wdrażanie zasad sprawiedliwości naprawczej rozpoczęli członkowie Zespołu ds. Wprowadzenia Mediacji w Polsce, działający przy Stowarzyszeniu Penitencjarnym „Patronat”. Z pomocą niemieckich mediatorów opracowano program mediacyjny skierowany do nieletnich i osób przez nich pokrzywdzonych. W rezultacie podjętych działań o charakterze pilotażowym w 2000 roku powołano do życia Polskie Centrum Mediacji, pod którego patronatem wydano Kodeks Etyki Mediatora. W wyniku podejmowanych kampanii społecznych powstawały kolejne stowarzyszenia mediacyjne, powołano również – działającą przy Ministerstwie Sprawiedliwości – Społeczną Radę ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Sporów i Konfliktów⁹.

Teoretycznych podstaw współcześnie rozumianej sprawiedliwości naprawczej doszukujemy się w poglądach Nilsa Christiego, według którego przestępstwo kryminalne powinno być traktowane jako konflikt między

⁶ Podają za: A. Muszyńska: *Naprawienie szkody...*, s. 22–23.

⁷ Polska Karta Praw Ofiary. Ministerstwo Sprawiedliwości. http://www.elbлаг.policja.gov.pl/p_d_f/karta_praw_ofiary.pdf [dostęp: 23.07.2014].

⁸ E.A. Wdzięczna: *Warunkowe umorzenie postępowania karnego w świetle koncepcji sprawiedliwości naprawczej*. Toruń: Wydawnictwo „Dom Organizatora”, 2010, s. 32 i nast.

⁹ M. Grudziecka, J. Książek: *Narodziny idei wprowadzania mediacji w Polsce*. W: *Mediacja*. Red. L. Mazowiecka. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business, 2009, s. 320 i nast.

sprawcą a osobą poszkodowaną¹⁰. Autorka niniejszego artykułu podchodzi do przestępstwa w podobny sposób¹¹, nazywa je konfliktem prawnym, w którym ważną rolę odgrywają ofiara i sprawca, jako osoby najlepiej znające zaistniałą sytuację i te, które same najskuteczniej mogą rozwiązać dany konflikt.

Michel Foucault¹² w swojej książce zatytułowanej *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia* dowodzi, że kara, szczególnie ta związana z pozbawieniem podmiotu wolności, w żaden sposób nie przyczynia się do ograniczenia przestępczości, a jedynie stanowi środek przymusu, niejednokrotnie skutkujący eskalacją konfliktu. W tradycyjnym wymiarze sprawiedliwości osoby pokrzywdzone pozbawione są decyzyjności w zakresie sposobu ukarania krzywdziciela, co zamyka drogę do odbudowania więzi społecznych, nie tylko między skonfliktowanymi osobami. Dlatego istotne jest, aby strony konfliktu miały możliwość pojednania się. Wobec tego centralne miejsce w paradygmacie sprawiedliwości naprawczej zajmuje zadośćuczynienie¹³ i gotowość sprawcy do przekazania owego zadośćuczynienia na rzecz ofiary. „Gotowość do zadośćuczynienia będzie oznaczała, że sprawca konfliktu ma zamiar (jest chętny i zdecydowany) zrekompensować osobie pokrzywdzonej straty, jakie poniosła”¹⁴. Jednakże konflikt prawny nie istnieje bez osoby pokrzywdzonej, która powinna wyrazić gotowość do przyjęcia określonej formy rekompensaty od krzywdziciela. „Gotowość osób poszkodowanych wyraża się natomiast w zdecydowaniu się na podjęcie próby rozmowy ze sprawcą na temat sposobu osiągnięcia porozumienia (gotowość do podjęcia działań na rzecz osiągnięcia zadośćuczynienia)”¹⁵. W sprawiedliwości naprawczej dąży się do osiągnięcia harmonii między stronami konfliktu, wychodząc z założenia, że w ten sposób „nastaje” sprawiedliwość wypracowana podczas dialogu zainteresowanych osób¹⁶. Skutkiem pośrednim prowadzi-

¹⁰ M. Królikowski: *Sprawiedliwość karania w społeczeństwach liberalnych. Zasada proporcjonalności*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2005, s. 49–50; E.A. Wdzięczna: *Warunkowe umorzenie postępowania karnego...*, s. 43.

¹¹ A. Lewicka-Zelent: *Uwarunkowania gotowości nieletnich w paradygmacie sprawiedliwości naprawczej*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2013, s. 89 i nast.

¹² M. Foucault: *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*. Przeł. i postłowiem opatrzył T. Komendant. Warszawa: Wydawnictwo Fundacji Aletheia, 1993.

¹³ J. Consedine: *Sprawiedliwość naprawcza. Przywrócenie ładu społecznego*. Warszawa: Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawniczej, 2004, s. 205.

¹⁴ A. Lewicka-Zelent: *Uwarunkowania gotowości nieletnich w paradygmacie sprawiedliwości naprawczej...*, s. 109.

¹⁵ Ibidem, s. 109–110.

¹⁶ B. Stańdo-Kawecka: *Prawo karne nieletnich. Od opieki do odpowiedzialności*. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business, 2007, s. 104.

nych mediacji jest poprawa relacji między stronami oraz innymi osobami uwikłanymi w ich konflikt¹⁷. Uczestniczenie przez sprawców w postępowaniu mediacyjnym sprzyja przejmowaniu przez nich odpowiedzialności za swoje naganne czyny oraz zapobiega naznaczaniu społecznemu sprawców¹⁸.

W Lesława Pytki heurystycznym modelu funkcjonowania człowieka¹⁹ zachowanie wyjaśniane jest w systemie regulacji psychobiologicznej, w którym rolę motywatorów odgrywiają potrzeby. Zatem realizacja potrzeb osoby pokrzywdzonej przez sprawcę umożliwia mu wejście na wyższy poziom rozwoju społeczno-moralnego. Osoba, która dokonuje przestępstwa, doprowadza do deprywacji własnych potrzeb i potrzeb innych, skrzywdzonych przez sprawcę, ludzi. Nie oznacza to jednak, że osoba taka powinna być skazana na regres rozwojowy. Może spróbować wynagrodzić zadane krzywdy i naprawić popełnione błędy. Udział w mediacji umożliwia sprawcy przestępstwa zadośćuczynienie osobie pokrzywdzonej i stanowi szansę powrotu sprawcy na właściwą drogę rozwoju społecznego²⁰. Według Jima Consedine'a, główną zaletę założeń sprawiedliwości naprawczej stanowi umożliwienie sprawcy i ofierze podjęcia aktywności w celu wyjścia z kryzysu – sprzyja temu dostrzeganie w każdej ze stron człowieka zdolnego do naprawy swoich błędów²¹.

W takim ujęciu można mówić o rewitalizacji społecznej. W literaturze przedmiotu przeważają definicje pojęcia „rewitalizacja” wskazujące na „ożywienie” architektoniczne i ekonomiczne obszaru. Termin ten można jednak szerzej ujmować. Pojęcie „rewitalizacja” pochodzi z języka łacińskiego (*re-* i *vita*) i dosłownie oznacza ‘przywrócenie do życia’²². Dlatego też rewitalizacja może dotyczyć poprawy jakości życia danej zbiorowości społecznej, na przykład w wymiarze komunikacji interpersonalnej. Grzegorz Lechman twierdzi, że rewitalizacja społeczna oznacza podejmowanie

¹⁷ F. Ciepły: *Sprawiedliwość naprawcza wobec przestępstwa*. W: *Mediacja w teorii i praktyce*. Red. A. Gretkowski, D. Karbarz. Stalowa Wola: Polskie Centrum Mediacji. Oddział w Stalowej Woli, 2009, s. 190.

¹⁸ W. Klaus: *Sprawiedliwość naprawcza dla nieletnich w Polsce*. W: *Sprawiedliwość naprawcza. Idea. Teoria. Praktyka*. Red. M. Płatek, M. Fajst. Warszawa: Wydawnictwo „Liber”, 2005, s. 189.

¹⁹ Więcej informacji na ten temat Czytelnik uzyska w monografii L. Pytki: *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne i metodyczne*. Warszawa: Wydawnictwo WSPS, 1995.

²⁰ A. Lewicka-Zelent: *Uwarunkowania gotowości nieletnich w paradygmacie sprawiedliwości naprawczej...*, s. 127 i nast.

²¹ J. Consedine: *Sprawiedliwość naprawcza...*, s. 207.

²² *Rewitalizacja*. Wikipedia. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Rewitalizacja> [dostęp: 22.07.2014].

działań interwencyjnych, które zmierzają do odwrócenia negatywnych zjawisk na obszarach problemowych²³, a Piotr Lorens zwraca uwagę na społeczny cel rewitalizacji związany z zatrzymaniem niekorzystnych procesów, między innymi dotyczących wykluczenia społecznego²⁴, które „wynika często z charakterystycznych dla społeczeństw rozwiniętych zmian na rynku pracy. [...] Wyłączenie to oznacza nie tylko brak dostępu do rynku pracy dla tych, których umiejętności są bądź niewystarczające, bądź niepotrzebne w wyniku zmian technologicznych. Oznacza także wyłączenie jednostek i grup z uczestnictwa w konsumpcji, która jest ważnym elementem życia społeczeństw”²⁵. Ryszard Szarfenberg²⁶ dodaje, że osoba wykluczona, pomimo że powinna uczestniczyć w życiu społecznym, nie robi tego i ma w pewnym stopniu ograniczony dostęp do dóbr kultury, technicznych i społecznych.

W gronie wykluczonych społecznie znajdują się między innymi osoby pozbawione wolności. Nawet gdy osoby te w końcu opuszczają mury zakładu karnego, bardzo często nie mogą oczekiwać życzliwości ze strony innych ludzi. Osoby z odbytym wyrokiem postrzegane są przez pryzmat stereotypów, w których nie mieści się nadzieja na „ożywienie” osoby nieprzystosowanej społecznie²⁷. Szansę na swoiste „ożywienie” grupy osób z przeszłością kryminalną stanowi zmiana poglądów społeczeństwa na temat osób skazanych. Mogą temu służyć na przykład pozytywne doświadczenia społeczności związane z uczestniczeniem byłych więźniów (ale także tych obecnych) w procesie mediacyjnym i zadośćuczynienie osobom pokrzywdzonym. Założenia sprawiedliwości naprawczej w naszym kraju w zdecydowanej większości ograniczają się do prowadzenia spotkań mediacyjnych z udziałem sprawców i ofiar²⁸. Szkoda, że inne

²³ 18 X REWITALIZACJA [wybrane definicje]. <http://mliczynska.pl/miasto/wp-content/uploads/2012/02/18-X-REWITALIZACJA.pdf> [dostęp: 22.07.2014].

²⁴ K. Herbst: *Społeczny sens rewitalizacji*. „Ekonomia Społeczna. Teksty” 2008, nr 3. http://www.es.teksty.ekonomiaspoleczna.pl/pdf/2008_3_es_teksty.pdf#zoom=100 [dostęp: 23.07.2014].

²⁵ J. Hagan – podaję za: A. Kossowska: *Współczesna przestępczość – uwarunkowania i konsekwencje. Dylematy reakcji społecznej*. W: *Resocjalizacja*. Red. B. Urban, J.M. Stanik. T. 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008, s. 10.

²⁶ R. Szarfenberg: *Marginalizacja i wykluczenie społeczne. Wykłady*. Warszawa: Instytut Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego, 2004, s. 2.

²⁷ Na temat stereotypów więcej: K. Pawełek: *Powrót więźniów do społeczeństwa nie jest łatwy*. W: *Niebanalny wymiar resocjalizacji penitencjarnej. Heurystyczny wymiar ludzkiej egzystencji*. Red. S. Przybyliński. Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, 2010; *Społeczna psychologia piętna*. Red. T.H. Heatherton et al. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2008.

²⁸ A. Lewicka-Zelent: *Uwarunkowania gotowości nieletnich w paradygmacie sprawiedliwości naprawczej...*, s. 23.

formy sprawiedliwości naprawczej (na przykład konferencje mediacyjne) nie doczekały się należnego im miejsca wśród alternatywnych form rozwiązywania konfliktów prawnych.

Założenia metodologiczne badań

Założono, że osoby pozbawione wolności mogą – powinny – mieć możliwość uczestniczenia w postępowaniu mediacyjnym, traktowanym w ich przypadku jako szansa na ich rewitalizację społeczną. Postanowiono sprawdzić, jakie poglądy na temat sprawiedliwości naprawczej, z której paradygmatu wyłania się mediacja karna i po wyroku, mają osoby pozbawione wolności. Z tak postawionego celu badań wyprowadzono pytanie badawcze: **Jakie poglądy na temat sprawiedliwości naprawczej mają osoby pozbawione wolności?**

Sformułowano następujące pytania szczegółowe:

1. W jaki sposób osoby skazane rozumieją sprawiedliwość?
2. Czym jest dla osób skazanych konflikt prawny?
3. Jakie miejsce w konflikcie prawnym zajmują: sprawca i ofiara, społeczeństwo i państwo?

Z uwagi na diagnostyczny charakter pytań szczegółowych nie sformułowano hipotez roboczych.

W badaniu zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, technikę ankiety oraz narzędzie badawcze w postaci kwestionariusza ankiety²⁹, który sporządzono na podstawie założeń Howard Zehra na temat różnic między paradygmatami sprawiedliwości retributywnej i restytucyjnej³⁰.

Badania przeprowadzono w 2014 roku w grupie 100 mężczyzn, której połowę stanowiły osoby odbywające karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym typu półotwartego dla recydywistów penitencjarnych we Włodawie. Pozostali badani odbywali karę pozbawienia wolności w Oddziale Zewnętrznym w Potulicach, jednostce penitencjarnej typu półotwartego i otwartego. Dane dotyczące badanych osób zawarto w tabeli 1.

²⁹ Kwestionariusz ankiety został opracowany na potrzeby pracy magisterskiej przez mgr Katarzynę Radomską (absolwentkę pedagogiki resocjalizacyjnej na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) przy współudziale autorki niniejszego artykułu, która była promotorem owej pracy magisterskiej.

³⁰ Porównanie założeń obu paradygmatów Czytelnik odnajdzie w monografii: A. Lewicka-Zelent: *Uwarunkowania gotowości nieletnich w paradygmacie sprawiedliwości naprawczej...*, s. 24.

Tabela 1

Charakterystyka badanych odbywających karę pozbawienia wolności

	Zmienne	Liczba/ procent*
Wiek	18-21	6
	22-32	19
	33-43	55
	44 i więcej	20
Miejsce stałego zameldowania	miasto	71
	wieś	29
Stan cywilny	wolny	33
	żonaty	24
	rozwidziona	21
	wdowiec	7
	w związku kohabitacyjnym	15
Wykształcenie	podstawowe	35
	zawodowe	40
	średnie	20
	wyższe	5
Długość kary pozbawienia wolności	poniżej roku	11
	1-5 lat	54
	6-10 lat	17
	powyżej 10 lat	18
Popełniony czyn	pobicia i bójki	13
	znieważenie osoby bądź uszkodzenie mienia	6
	przestępstwo rozbójnicze	20
	przestępstwo drogowe	9
	przestępstwo na tle gospodarczym	5
	przestępstwo skarbowe	7
	kradzież	34
	zabójstwo	6
Wcześniejsze pobyty w zakładzie karnym	tak, za te same przestępstwa	24
	tak, za inne przestępstwa	26
	nie	50

* Badania przeprowadzono w grupie 100-osobowej, liczba badanych oznacza więc jednocześnie procent.

Analiza tabeli 1 potwierdza ogólne tendencje w zakresie przestępczości w aspekcie zmiennej „wiek”. Najmłodsze osoby badane miały 18 lat, a naj-

starsza osoba – 64 lata. Większość w grupie badanych stanowiły jednak osoby w wieku od 33 do 43 lat. Najmniejszą grupę respondentów, zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi, stanowili młodociani. Przeważająca większość więźniów pochodziła z miast, co prawdopodobnie wynika z faktu, że zjawisko przestępczości uwarunkowane jest między innymi wielkością aglomeracji miejskiej³¹. Bronisław Urban uważa, że „tradycyjnie kryminologia wiązała to zjawisko z procesami urbanizacji, uprzemysłowienia i migracji oraz z miejskim stylem życia”³².

Najwięcej osób było stanu wolnego, a blisko połowa więźniów posiadała status albo żonatego, albo rozwodnika. Tak duża liczba skazanych po rozwodzie potwierdza tylko ogólne statystyki, w których podaje się, że wzrasta liczba rozwodów i separacji w Polsce³³. Piętnaście procent badanych żyło w konkubinatach, co można tłumaczyć pewną modą na nieformalne związki³⁴.

Czterdzieści procent badanych zakończyło swoją edukację na poziomie szkoły zawodowej, a 35% – podstawowej. Tylko parę osób posiadało dyplom ukończenia studiów wyższych. Wynik taki wskazuje na niski poziom wykształcenia badanych osób, co potwierdza przeprowadzone wcześniej badania³⁵.

W badanej grupie osób pozbawionych wolności przeważają te, wobec których sąd wymierzył karę od roku do 5 lat więzienia (54%). Warto jednak podkreślić, że pozostali badani mieli przebywać w zakładzie karnym powyżej 5 lat, co nasuwa przypuszczenie, że dokonali oni czynów przestępczych świadczących o wysokim stopniu ich wykołajenia społecznego. Ponad 30% osób objętych badaniem dopuściło się kradzieży, a 20% – rozboju. Kolejne 30 osób trafiło do jednostki penitencjarnej za pobicia,

---

³¹ Por. przykładowo: A. Lewicka, M. Lisiecka: *Poziom empatii osób odbywających karę pozbawienia wolności*. Opole: Instytut Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Opolskiego, 2010, s. 70; P. Teisseyre: *Przestępczość w Polsce*. <http://www.mojapolis.pl/articles/o-jakosci-zycia/articles/przestepczosc/> [dostęp: 23.07.2014].

³² B. Urban: *Zaburzenia w zachowaniu i przestępczość nieletnich*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2000.

³³ Jak podano na stronie Centralnego Stowarzyszenia Obrony Praw Ojca i Dziecka, liczba rozwodów w naszym kraju w 2013 roku wyniosła 64 432. *Statystyka rozwodów i powierzenia opieki nad dziećmi*. Centralne Stowarzyszenie Obrony Praw Ojca i Dziecka. http://www.csopoid.pl/statystyka_rozwodow.html [dostęp: 22.07.2014].

³⁴ L. Hyb: *Przemiany rodziny i współczesne zagrożenia jej trwałości*. W: *Prawne, administracyjne i etyczne aspekty wychowania w rodzinie*. Red. S. Bębas, E. Jasiuk. T. 1. Radom: Wyższa Szkoła Handlowa, 2011, s. 887.

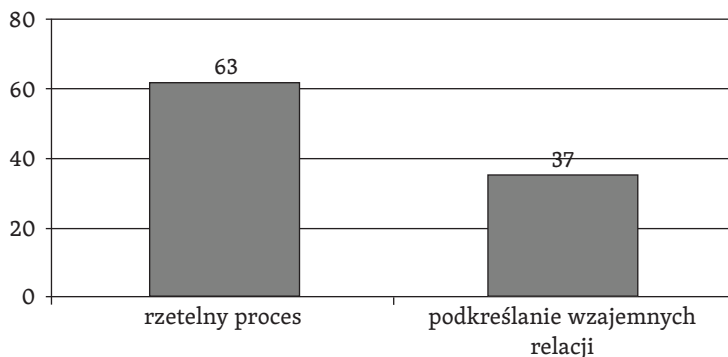
³⁵ A. Lewicka, M. Lisiecka: *Poziom empatii osób odbywających karę pozbawienia wolności...*, s. 71.

bójki, znieważenie osób i uszkodzenie mienia. Na uwagę zasługuje fakt, że wśród osób osadzonych znalazło się 6 morderców. Pozostali respondenci dopuścili się przestępstw: drogowych, gospodarczych i skarbowych³⁶. Z uwagi na specyfikę zakładów karnych, w których realizowano badania, połowa z osób skazanych już wcześniej stała przed sądem i była pozbawiana wolności.

Sprawiedliwość według osób skazanych

Podstawową kwestią podczas zapoznawania się z poglądami, jakie osoby pozbawione wolności mają na temat sprawiedliwości naprawczej, jest ustalenie tego, w jaki sposób pojmują one sprawiedliwość.

Sprawiedliwość można ujmować na różne sposoby – przykładowo, definiować w wymiarze uniwersalnych wartości lub subiektywnych odczuć³⁷. Ze względu na przedmiot badań, nie chodziło w nich o ustalenie, na ile obiektywne są wyrażane przez respondentów oceny sprawiedliwości, należy jednak przypuszczać, że w większym stopniu oceny te są subiektywne i trudno uogólniać je na całą populację osób skazanych. W badaniu własnym zamierzano sprawdzić, czy osoby pozbawione wolności bardziej utożsamiają sprawiedliwość z tradycyjnym wymiarem sprawiedliwości czy z restytucją. W związku z tym respondenci zostali poproszeni o zdefiniowanie pojęcia „sprawiedliwość” w jednym z dwóch wymiarów (rys. 1).

Rys. 1. Definicja pojęcia „sprawiedliwość” w opinii osób badanych

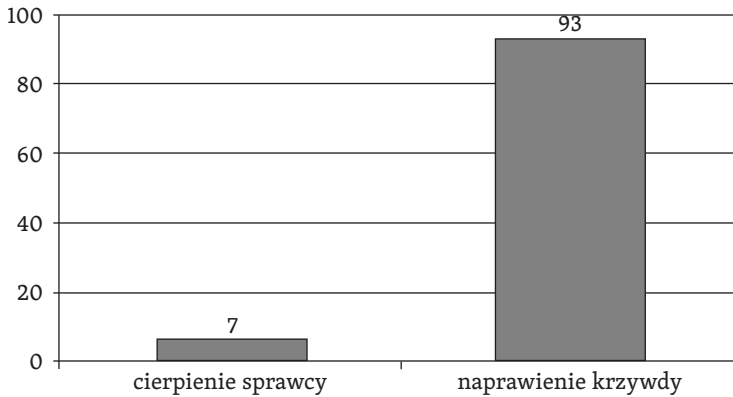
Okazało się, że dla niemal 2/3 osób skazanych sprawiedliwość oznacza przeprowadzenie rzetelnego procesu sądowego. Pozostałym osobom

³⁶ Por. ze statystykami policyjnymi, publikowanymi na stronie www.statyka.policja.pl [dostęp: 23.07.2014].

³⁷ A. Lewicka-Zelent: *Uwarunkowania gotowości nieletnich w paradygmacie sprawiedliwości naprawczej...*, s. 126.

bardziej zależało na pracy nad wzajemnymi relacjami z partnerami interakcji. W mniejszym stopniu badani zwrócili zatem uwagę na społeczne walory sprawiedliwości, a bardziej docenili te o charakterze psychologicznym. Uzyskany wynik może potwierdzać tezę, że społeczeństwo bardziej ufa tradycyjnemu wymiarowi sądowemu aniżeli mediatorom, nawet tym pracującym na zlecenie sądów³⁸. Wielu osobom sąd daje poczucie bezpieczeństwa, choć równie często spostrzegany jest jako wyobcowana instytucja³⁹.

Ustalono również, jaki rodzaj rozwiązania konfliktu prawnego osoby pozbawione wolności uznają za satysfakcjonujący w największym stopniu (rys. 2).

Rys. 2. Satysfakcjonujące rozwiązanie konfliktu prawnego w oczach respondentów

W modelu sprawiedliwości retributywnej sprawiedliwość osiąga się dzięki zrównoważeniu cierpienia sprawcy z tym odczuwanym przez ofiarę, natomiast w restytucji nikomu nie zależy na tym, aby zadawać ból innym. Zdecydowana większość badanych osób pozbawionych wolności twierdziła, że aby mówić o sprawiedliwym rozwiązaniu konfliktu, należy dać sprawcy szansę na naprawienie krzywdy zadanej osobie pokrzywdzonej. Sprawiedliwość wyrównawcza – w myśl której ofiara odwzajemnia sprawcy swoje negatywne doświadczenia – nie wydaje się badanym właściwym rozwiązaniem. Należy jednak podkreślić, że w momencie badania ankietowani byli w roli sprawców, trudno więc było oczekiwać od ich tzw. samokarania się, zważywszy na ich tendencje do usprawiedliwiania swoich nagannych zachowań⁴⁰.

³⁸ Ibidem, s. 27.

³⁹ A. Zienkiewicz: *Studium mediacji...*, s. 211.

⁴⁰ Więcej na temat technik neutralizacji u osób skazanych zob. na przykład w: A. Lewicka-Zelent: *Uwarunkowania gotowości nieletnich w paradygmacie sprawiedliwości naprawczej...*, s. 118–119; I. Mudrecka: *Poczucie odpowiedzialno-*

Jako pewne wyjaśnienie uzyskanego rezultatu badania można potraktować wypowiedzi badanych osób na temat funkcji sprawiedliwości (rys. 3).

Rys. 3. Funkcja sprawiedliwości w rozumieniu badanych

Według większości osób odbywających karę więzienia, sprawiedliwość powinna pełnić funkcje psychologiczne w wymiarze oczyszczenia, które przybiera formę przebaczenia sprawcy przez osobę pokrzywdzoną oraz wzbudzenia w nim żalu i refleksji na temat dokonanego czynu przestępczego. Niemniej jednak 35% badanych zupełnie inaczej definiuje funkcję sprawiedliwości – w sprawiedliwości upatrują oni możliwość odwetu na osobie, która wyrządziła komuś krzywdę. Respondenci zdają sobie jednak sprawę z tego, że zemsta nie zbliża do siebie skonfliktowanych stron – przeciwnie: dzieli i przyczynia się do eskalacji konfliktu⁴¹.

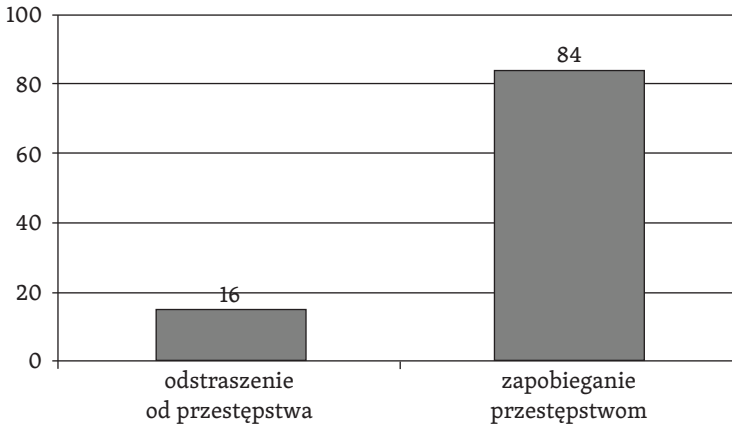
Ściśle ze sprawiedliwością retributywną wiąże się kara. Według Mieczysława Ciośki⁴², kara pozbawienia wolności, która grozi sprawcy przestępstwa, pełni funkcję: odwetową, eliminacyjną, odstraszącą i poprawczą. Badane osoby także miały okazję wskazać w ich opinii zasadniczą funkcję kary za popełnienie przestępstwa (rys. 4).

Osoby pozbawione wolności w przeważającej większości wskazywały na prewencyjną funkcję kary, polegającą na zapobieganiu przyszłym zachowaniom przestępczym. Nie chodzi jednak o odstraszenie potencjalnych sprawców poprzez zagrożenie im pozbawieniem wolności, a raczej

ści młodzieży skonfliktowanej z prawem. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2010, s. 115.

⁴¹ Mechanizm ten można wyjaśnić w wymiarze wzajemnej deprivacji potrzeb stron – zob. A. Lewicka-Zelent: *Uwarunkowania gotowości nieletnich w paradygmacie sprawiedliwości naprawczej...*, s. 76.

⁴² M. Ciosek: *Kara kryminalna i kara pozbawienia wolności. W: Resocjalizacja*. Red. B. Urban, J.M. Stanik. T. 1. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008, s. 323.

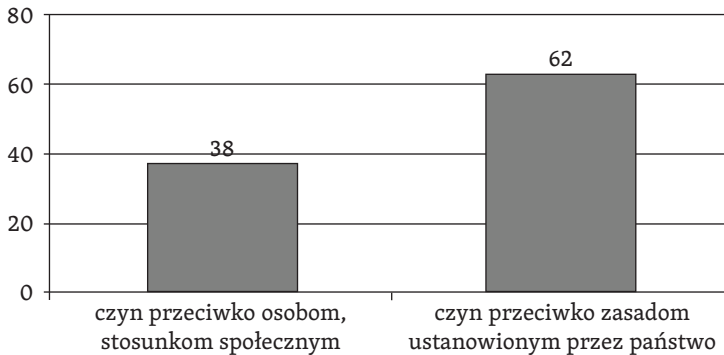

Rys. 4. Funkcja kary w opinii badanych

o ukierunkowanie ich rozwoju i wskazanie sposobów na aktywne funkcjonowanie w społeczeństwie.

Sens konfliktu prawnego – opinie osób pozbawionych wolności

Przestępstwo można wyjaśniać w kategorii naruszania norm prawnych, ale także ujmować je w aspekcie psychologicznym, w którym w centrum zainteresowania są ludzie ze swoimi potrzebami⁴³. Osoby skazane udzieliły odpowiedzi na pytanie, czym dla nich jest przestępstwo (rys. 5).

Rys. 5. Rozumienie przestępstwa przez badanych

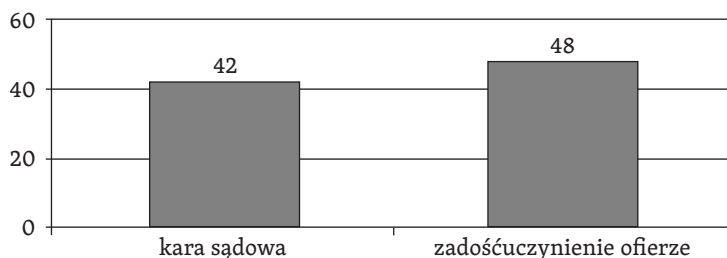
Większość osób badanych traktuje przestępstwo jako czyn przeciw zasadom ustanowionym przez państwo, co należy rozpatrywać na płasz-

⁴³ A. Lewicka-Zelent: *Uwarunkowania gotowości nieletnich w paradygmacie sprawiedliwości naprawczej...*, s. 108 i nast.

czyżnie naruszania norm prawnych. W badanej grupie przeważa zatem tradycyjne podejście do przestępstwa, na które reakcją powinno być wymierzenie sprawcy kary sądowej. Warto jednak zauważyć, że w opinii 38% badanych przestępstwo jest czynem przeciwko innym ludziom i stosunkom społecznym, co oznacza, że respondenci ci w sposób bardziej zindywidualizowany i podmiotowy chcą analizować przestępstwo. Można zatem przypuszczać, że owych 38 badanych jest bardziej skłonnych do definiowania przestępstwa w wymiarze konfliktu prawnego, w którym liczą się potrzeby stron i innych członków społeczeństwa.

W sprawiedliwości naprawczej poszukuje się odpowiedzi na pytanie o to, w jaki sposób możliwe jest naprawienie szkody wyrządzonej osobie pokrzywdzonej, natomiast w sprawiedliwości retributywnej wszyscy zastanawiają się, w jaki skuteczny sposób można ukarać sprawcę⁴⁴.

Jakiego zakończenia konfliktu oczekują badane osoby? Respondentów zapytano o to, czy byłoby bardziej usatysfakcjonowani wymierzeniem kary przez sąd czy umożliwieniem im prowadzenia z osobą pokrzywdzoną dialogu na temat zadośćuczynienia (rys. 6).

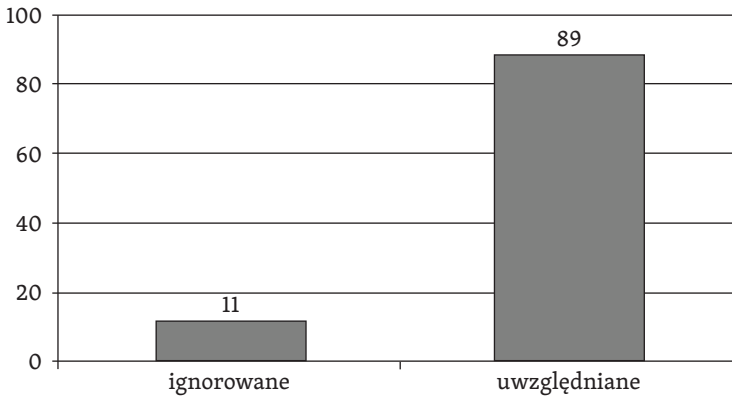

Rys. 6. Satysfakcjonujący sprawcę rezultat konfliktu prawnego – opinie badanych

Okazuje się, że badane osoby pozbawione wolności nie opowiadają się jednoznacznie za jednym z dwóch podanych rozwiązań konfliktu prawnego. Niemal tyle samo z respondentów byłoby zadowolonych z rozstrzygnięcia konfliktu przez sąd, co rozwiązywania go w obecności mediatora wspólnie z osobą pokrzywdzoną. Wynik taki zaskakuje z uwagi na to, że 89% badanych uważa, że potrzeby ofiar powinny być zaspokajane w procesie rozwiązywania zaistniałej sytuacji, co stanowi jedno z założeń sprawiedliwości restytucyjnej. Wydaje się istotne podkreślenie, że 11 osób nie liczy się z odczuciami ofiar, co może sugerować, że sprawcy ci wykazują niski poziom empatii, często charakterystyczny dla osób wykończonych społecznie (rys. 7)⁴⁵.

⁴⁴ J. Consedine: *Sprawiedliwość naprawcza...*, s. 207.

⁴⁵ Por. A. Lewicka, M. Lisiecka: *Poziom empatii osób odbywających karę pozbawienia wolności...*, s. 72.

Rys. 7. Odpowiedzi respondentów na pytanie, czy potrzeby ofiary w konflikcie prawnym powinny być ignorowane czy uwzględniane

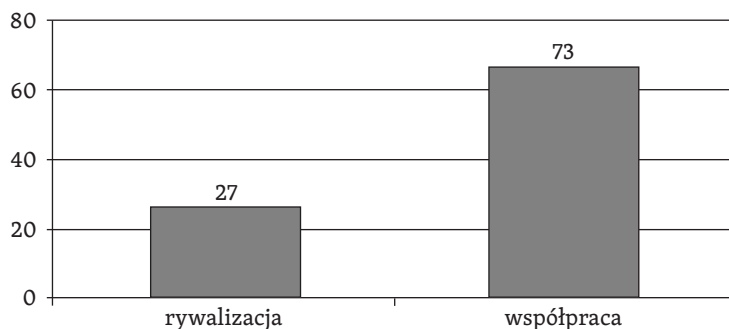
Ludzie bardzo różnie reagują na konflikty – unikają ich, podejmują walkę, rezygnują ze swoich potrzeb itd. Rywalizację utożsamia się z walką, w której liczą się własne interesy, a innych traktuje się jak wrogów, których trzeba zniszczyć. Rywalizacja jest zdecydowanie bliższa retributywnemu rozstrzygnięciu konfliktów – dokonuje się tu bowiem podziału na wygranych i przegranych. Sąd orzeka o winie podmiotu i wymierza mu karę. Współpraca natomiast jest uznawana za ten najbardziej pożądaný styl rozwiązywania konfliktów, w którym ważne są potrzeby i interesy obu stron. Za idealne rozwiązanie konfliktu przyjmuje się takie, które satysfakcjonuje wszystkie podmioty zaangażowane w konflikt. W postępowaniu mediacyjnym nie zakłada się walki między stronami, ale poszukuje zadowalającego rozwiązania, doprowadzającego do osiągnięcia porozumienia⁴⁶.

Osoby badane wskazały jeden z dwóch stylów rozwiązywania konfliktu, bliższy respondentom w sytuacji zaistnienia (rys. 8).

Zdecydowana większość osób skazanych stwierdziła, że w sytuacji konfliktu prawnego chętnie podjęłaby współpracę z osobą pokrzywdzoną. Jednak blisko 30% respondentów za słuszną strategię uznaje podjęcie walki z ofiarą; walka ta prawdopodobnie polegałaby na dochodzeniu swoich racji i być może udowadnianiu braku swojej winy, co mogłoby skutkować zaostrzeniem konfliktu, a – jak pisze Andrzej Gaberle – w postępowaniu mediacyjnym chodzi przecież o jego „zagaszenie”⁴⁷. Uzyskany wynik badań napawa optymizmem, ukazuje możliwość

⁴⁶ A. Gaberle: *System reakcji na przestępczość jako odpowiedzi na „wyzwania współczesności”*. W: *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Ku czci Profesora Stanisława Waltosia*. Red. J. Czapska et al. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 2000, s. 41–42.

⁴⁷ Ibidem.

Rys. 8. Preferowany przez badanych sposób rozwiązywania konfliktu

zapropozowania sprawcom udziału w mediacji po wyroku, z prawdopodobieństwem uzyskania od nich zgody na nią; ważny jest jednak nakaz zachowania czujności z powodu wcześniej uzyskiwanych odpowiedzi na zadawane pytania.

Miejsce sprawcy, ofiary, społeczeństwa i państwa w konflikcie prawnym – opinie badanych

W postępowaniu mediacyjnym strony konfliktu, zgodnie z jedną z podstawowych zasad sprawiedliwości naprawczej, dobrowolnie uczestniczą w mediacji, co oznacza, że chcą spróbować podjąć dialog na temat sposobu wzajemnego zaspokojenia swoich potrzeb⁴⁸. Jak twierdzi Adam Zienkiewicz, „to strony są wyłącznym właścicielem/decydentem rozwiązania sporu”⁴⁹. W mediacji w równym stopniu zabezpieczone są prawa osoby pokrzywdzonej i sprawcy⁵⁰; sprzyja temu między innymi obowiązująca w postępowaniu mediacyjnym zasada bezstronności. Często ważniejsze od norm prawnych są dla sprawców i ofiar: „subiektywne poczucie sprawiedliwości (słuszności), racjonalności, skuteczności (pragmatyzmu), wieloaspektowy interes stron, czy wartości moralne lub religijne”⁵¹. Aktywność stron konfliktu podczas procesu jego rozwiązywania jest zatem znacznie większa w postępowaniu mediacyjnym aniżeli sądowym. Poziom autonomii i decyzyjności stron konfliktu jest zdecydowanie wyższy, co prawdopodobnie przekłada się na większą ich motywację do późniejszego respektowania postanowień ugody mediacyjnej⁵². Badane osoby przypuszczalnie zdawały sobie sprawę z tej cennej zalety paradygmatu

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ A. Zienkiewicz: *Studium mediacji...*, s. 236.

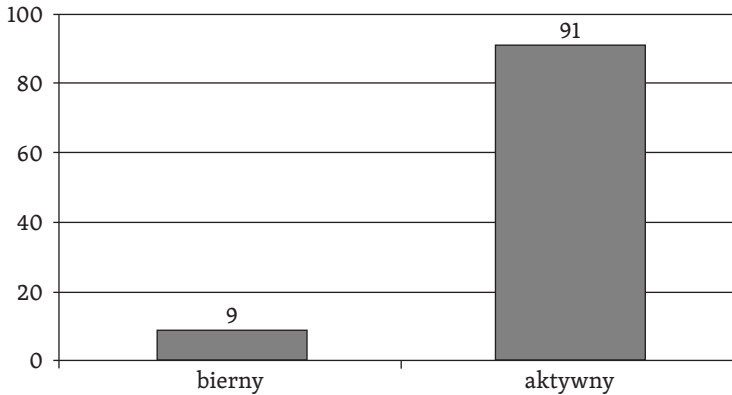
⁵⁰ Ibidem, s. 234.

⁵¹ Ibidem, s. 236–237.

⁵² Por. ibidem, s. 239.

sprawiedliwości naprawczej, gdyż w 91% opowiedziały się za aktywnym udziałem stron konfliktu w procesie dochodzenia do porozumienia (rys. 9).

Rys. 9. Preferowanie przez respondentów aktywności/bierności stron konfliktu podczas jego rozwiązywania

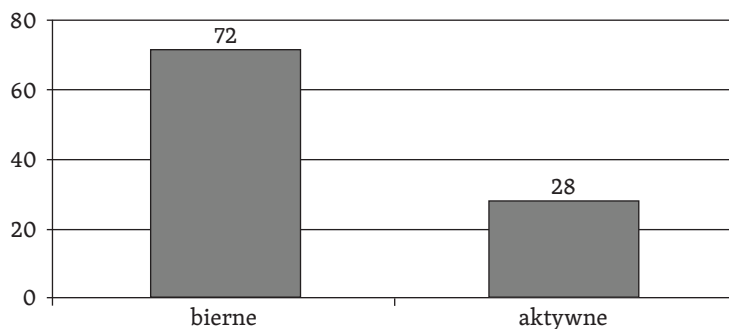
Teoretycznie możliwe jest prowadzenie mediacji w społeczności lokalnej z udziałem odpowiednio wybranych jej przedstawicieli, na przykład członków rodzin sprawcy i ofiary, gdyż przy ustalaniu rozwiązania konfliktu prawnego musi być wzięty pod uwagę interes publiczny⁵³. Okazją do włączenia obywateli w proces rozwiązywania konfliktów jest prowadzenie konferencji, które nie są niestety usankcjonowane w polskim prawie karnym⁵⁴. John Braithwaite twierdzi, że: „Jednym z powodów, dla których sprawiedliwość naprawcza jest tak popularna, jest to, że za jej pomocą mały kawałek władzy zostaje zwrócony zwyczajnym ludziom”⁵⁵.

Większość osób skazanych biorących udział w badaniu nie zdaje sobie jednak sprawy z tego, że społeczeństwo ma prawo uczestniczyć w procesie poszukiwania rozwiązania konfliktów prawnych (72%). Ofiarami przestępstwa bywa bowiem wielu ludzi, których sąd nie uznaje za osoby pokrzywdzone (na przykład osoby emocjonalnie zżyte z ofiarą: koledzy, przyjaciele, sąsiedzi itp.). Niemniej jednak blisko 30% badanych dopuszcza możliwość włączenia osób z najbliższego środowiska do procesu poszukiwania konstruktywnego sposobu rozwiązania konfliktu prawnego (rys. 10).

⁵³ A. Gaberle: *System reakcji na przestępczość...*, s. 41–42.

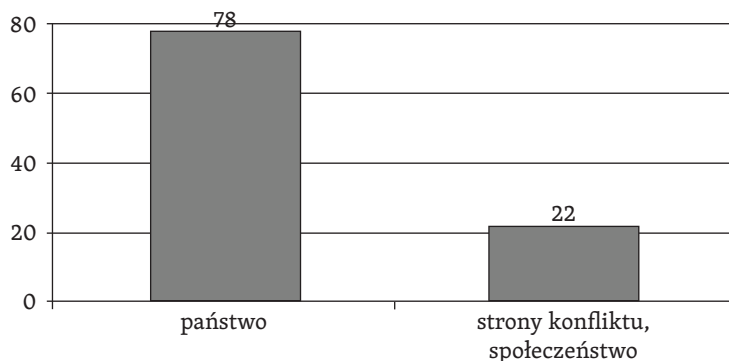
⁵⁴ W. Zalewski: *Demokratyzacja prawa karnego a sprawiedliwość naprawcza*. W: *Mediacja*. Red. L. Mazowiecka. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business, 2009, s. 36.

⁵⁵ Cyt. za: *ibidem*, s. 37.

Rys. 10. Odpowiedzi respondentów na pytanie, czy społeczeństwo powinno być aktywne czy bierne podczas rozwiązywania konfliktu

Kwintesencję prowadzonego badania stanowią odpowiedzi na ostatnie pytanie ankietowe: jakie podmioty powinny reagować na przestępstwo? (rys. 11).

Rys. 11. Podmioty, które powinny reagować na przestępstwo – odpowiedzi badanych

Zdecydowana większość osób pozbawionych wolności uznała, że to państwo powinno reagować na przestępstwo. Nieco ponad 20% z respondentów dopuszcza jednak możliwość oddania konfliktu w ręce osób, które go znają, czyli stron konfliktu i innych członków społeczeństwa. Można zatem zakładać, że te właśnie osoby skazane brałyby pod uwagę możliwość udziału w postępowaniu mediacyjnym, gdyby takie rozwiązanie konfliktu zostało im zaproponowane.

Podsumowanie

Z przeprowadzonego badania własnego wyłania się obraz osób pozbawionych wolności, których postawy wobec założeń sprawiedliwości naprawczej są ambiwalentne. Z jednej strony osoby te chcą, aby to państwo

interweniowało w przypadku zaistnienia konfliktu prawnego, a z drugiej – oczekują dania sprawcy szansy na zadośćuczynienie krzywd zadanych ofierze, a przez to powrót do społeczeństwa. Prawdopodobnie taki stan rzeczy wynika z braku wiedzy badanych osób na temat sprawiedliwości restytucyjnej oraz mediacji. Uwidacznia się wobec tego potrzeba zwiększenia wiedzy osób skazanych na temat wartości uczestniczenia w postępowaniu mediacyjnym – chodzi tu zarówno o korzyść dla samych sprawców, jak i dla osób pokrzywdzonych oraz innych członków społeczeństwa.

O rewitalizacji społecznej Krzysztof Herbst pisze w następujący sposób: „Brak kapitału społecznego nie tylko zmniejsza szansę rozwoju gospodarczego, ale też generuje liczne problemy społeczne (przestępczość, obojętność, brak pomocy wzajemnej), równoległe ograniczając też instrumenty ich rozwiązywania do tych, którymi dysponuje administracja (więcej policji, rozbudowane administracyjne metody rozwiązywania problemów społecznych etc.). Administracje zamiast wspierać, mobilizować obywateli i ich wspólnoty, często usiłują ich zastąpić, ubezwłasnowolniają ich i wpychają w apatię”⁵⁶. Warto zacząć prowadzić na szerszą skalę kampanie promujące idee sprawiedliwości naprawczej, gdyż może się okazać, że mediacja stanowi skuteczny sposób „ożywiania” osób wykolejonych społecznie (i nie tylko). Resocjalizacja inkluzyjna zakłada bowiem włączenie się osób pobawionych wolności w działania podejmowane przez innych członków społeczeństwa. „Sprawca, decydując się na uczestnictwo w mediacji (jednej z form sprawiedliwości naprawczej), ma okazję do rozwijania zasobów, które wyznaczają wyższy poziom jego funkcjonowania społeczno-moralnego”⁵⁷.

Bibliografia

- 18 X REWITALIZACJA [wybrane definicje]. <http://mliczynska.pl/miasto/wp-content/uploads/2012/02/18-X-REWITALIZACJA.pdf> [dostęp: 22.07.2014].
- Brzeziński J.: *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1997.
- Ciepły F.: *Sprawiedliwość naprawcza wobec przestępstwa*. W: *Mediacja w teorii i praktyce*. Red. A. Gretkowski, D. Karbarz. Stalowa Wola: Polskie Centrum Mediacji. Oddział w Stalowej Woli, 2009.

⁵⁶ K. Herbst: *Społeczny sens rewitalizacji...*, s. 4.

⁵⁷ A. Lewicka-Zelent: *Uwarunkowania gotowości nieletnich w paradygmacie sprawiedliwości naprawczej...*, s. 52.

- Cieślak W.: *Nawiązka w polskim prawie karnym*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2006.
- Ciosek M.: *Kara kryminalna i kara pozbawienia wolności*. W: *Resocjalizacja*. Red. B. Urban, J.M. Stanik. T. 1. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008, s. 323.
- Consedine J.: *Sprawiedliwość naprawcza. Przywrócenie ładu społecznego*. Warszawa: Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawniczej, 2004.
- Foucault M.: *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*. Przeł. i posłowiem opatrzył T. Komendant. Warszawa: Wydawnictwo Fundacji Aletheia, 1993.
- Gaberle A.: *System reakcji na przestępczość jako odpowiedzi na „wyzwania współczesności”*. W: *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Ku czci Profesora Stanisława Waltosia*. Red. J. Czapska et al. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 2000.
- Gostyński Z.: *Karnoprawny obowiązek naprawienia szkody*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1984.
- Grudziecka M., Książek J.: *Narodziny idei wprowadzania mediacji w Polsce*. W: *Mediacja*. Red. L. Mazowiecka. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business, 2009.
- Herbst K.: *Społeczny sens rewitalizacji*. „Ekonomia Społeczna. Teksty” 2008, nr 3. http://www.es.teksty.ekonomiaspoleczna.pl/pdf/2008_3_es_teksty.pdf#zoom=100 [dostęp: 23.07.2014].
- Hyb L.: *Przemiany rodziny i współczesne zagrożenia jej trwałości*. W: *Prawne, administracyjne i etyczne aspekty wychowania w rodzinie*. Red. S. Bębas, E. Jasiuk. T. 1. Radom: Wyższa Szkoła Handlowa, 2011.
- Klaus W.: *Sprawiedliwość naprawcza dla nieletnich w Polsce*. W: *Sprawiedliwość naprawcza. Idea. Teoria. Praktyka*. Red. M. Płatek, M. Fajst. Warszawa: Wydawnictwo „Liber”, 2005.
- Kossowska A.: *Współczesna przestępczość – uwarunkowania i konsekwencje. Dylematy reakcji społecznej*. W: *Resocjalizacja*. Red. B. Urban, J.M. Stanik. T. 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008.
- Królikowski M.: *Sprawiedliwość karania w społeczeństwach liberalnych. Zasada proporcjonalności*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2005.
- Lewicka A., Lisiecka M.: *Poziom empatii osób odbywających karę pozbawienia wolności*. Opole: Instytut Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Opolskiego, 2010.
- Lewicka-Zelent A.: *Uwarunkowania gotowości nieletnich w paradygmacie sprawiedliwości naprawczej*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2013.
- Mudrecka I.: *Poczucie odpowiedzialności młodzieży skonfliktowanej z prawem*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2010.
- Muszyńska A.: *Naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem*. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business, 2010.

- Pawełek K.: *Powrót więźniów do społeczeństwa nie jest łatwy*. W: *Niebanalny wymiar resocjalizacji penitencjarnej. Heurystyczny wymiar ludzkiej egzystencji*. Red. S. Przybyliński. Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, 2010.
- Polska Karta Praw Ofiary. Ministerstwo Sprawiedliwości. http://www.elblag.policja.gov.pl/p_d_f/karta_praw_ofiary.pdf [dostęp: 23.07.2014].
- Pytka L.: *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne i metodyczne*. Warszawa: Wydawnictwo WSPS, 1995.
- Rewitalizacja. Wikipedia. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Rewitalizacja> [dostęp: 22.07.2014].
- Społeczna psychologia piętna*. Red. T.H. Heatherton et al. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2008.
- Stańdo-Kawecka B.: *Prawo karne nieletnich. Od opieki do odpowiedzialności*. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business, 2007.
- Statystyka rozwodów i powierzenia opieki nad dziećmi*. Centralne Stowarzyszenie Obrony Praw Ojca i Dziecka. http://www.csopoid.pl/statystyka_rozwodow.html [dostęp: 22.07.2014].
- Szarfenberg R.: *Marginalizacja i wykluczenie społeczne. Wykłady*. Warszawa: Instytut Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego, 2004.
- Teisseyre P.: *Przestępczość w Polsce*. <http://www.mojapolis.pl/articles/o-jakosci-zycia/articles/przestepczosc/> [dostęp: 23.07.2014].
- Urban B.: *Zaburzenia w zachowaniu i przestępczość nieletnich*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2000.
- Wdzięczna E.A.: *Warunkowe umorzenie postępowania karnego w świetle koncepcji sprawiedliwości naprawczej*. Toruń: Wydawnictwo „Dom Organizatora”, 2010.
- Zalewski W.: *Demokratyzacja prawa karnego a sprawiedliwość naprawcza*. W: *Mediacja*. Red. L. Mazowiecka. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business, 2009.
- Zalewski W.: *Historyczne przekształcenia idei kompensacji w ramach odpowiedzialności karnej*. „Palestra” 2002, nr 3-4.
- Zienkiewicz A.: *Studium mediacji. Od teorii ku praktyce*. Warszawa: Centrum Doradztwa i Informacji Difin, 2007.

Agnieszka Lewicka-Zelent

The Prisoners' Views on Restorative Justice

Summary: While working with prisoners – persons deprived of their liberty one uses the whole spectrum of methods that are aimed at their social rehabilitation in order to allow them to properly function in society. Mediation may be one of such methods, facilitating socially maladjusted people's rehabilitation. Although mediation after the verdict was sanctioned by law in Poland, in practice, no one

uses it. Perhaps a good solution in this case would be to promote efforts to raise awareness of restorative justice among prisoners, which is the foundation of mediation. Therefore, in our study, it was decided to discover what are the views of randomly selected inmates on the restorative justice.

Key words: restorative justice, mediation, prisoners, social revitalization, legal conflict

Agnieszka Lewicka-Zelent

Die Meinungen von den Gefängnisinsassen zu Restorative Justice

Zusammenfassung: In der Arbeit mit Sträflingen bedient man sich einer ganzen Reihe von Methoden, die eine soziale Revitalisierung der Gruppe d.i. deren richtiges Fungieren in der Gesellschaft bezwecken. Mediation gehört zu solchen Mitteln die den sozial auffälligen Personen nochmalige Sozialisation leicht machen können. Obwohl die Mediation in Polen gesetzlich verfügt wurde, wartet sie in der Praxis umsonst auf die ihr gehörige Stelle. Vielleicht wäre es der Mühe wert, die Häftlinge im Bereich der Restorative Justice, die die Grundlage der Mediation ist, aufzuklären. In eigener Forschung bemühte sich die Verfasserin, die Meinungen der ausgelost gewählten Sträflinge von der Restorative Justice zu prüfen.

Schlüsselwörter: Restorative Justice, Mediation, Gefängnisinsassen, soziale Revitalisierung